

SÉRIE

B

VĚDY HISTORICKE | ACTA MUSEI SILESIAE

ČASOPIS SLEZSKÉHO ZEMSKÉHO MUZEA

LXXII | 1-2 | 2023

ČASOPIS SLEZSKÉHO ZEMSKÉHO MUZEA

SÉRIE B
VĚDY HISTORICKÉ
ročník 72 • číslo 1–2 • 2023

Redakční rada:

Vedoucí redaktor
Pavel Šopák, Slezské zemské muzeum

Výkonný redaktor
Ivana Kolářová, Slezské zemské muzeum

Členové redakční rady
Pavel Douša, Národní zemědělské muzeum, Muzeum českého venkova – zámek Kačina
Květoslav Growka, Státní okresní archiv Jeseník
Radim Jež, Muzeum Těšínska
Stefanie Jost, Bundesarchiv Berlin
Otakar Kirsch, Masarykova univerzita v Brně
Ondřej Kolář, Slezské zemské muzeum
Pavel Kouřil, Archeologický ústav AV ČR Brno
Zdeněk Kravar, Zemský archiv v Opavě
Matěj Martinčák, Institut za pomorsku baštinu ARS NAUTICA
Ilona Matejko-Peterka, Slezské zemské muzeum
Karel Müller, Zemský archiv v Opavě
Martin Pilař, Ostravská univerzita
Andrea Pokludová, Ostravská univerzita
Petr Popelka, Ostravská univerzita
Dalibor Prix, Ústav dějin umění AV ČR Praha
Jiří Štefanides, Univerzita Palackého Olomouc
Pavol Tišliar, Univerzita Komenského Bratislava
Mirosław Węcki, Uniwersytet Śląski w Katowicach
Aleš Zářický, Ostravská univerzita

Vydává Slezské zemské muzeum, Nádražní okruh 31, 746 01 Opava.
Vychází třikrát do roka.

Evidenční číslo MK ČR E 21193.
ISSN 1211-3131

Časopis je zařazen do databáze Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH)

Datum vydání: květen 2023

Redakce a administrace: Slezské zemské muzeum, Nádražní okruh 31, 746 01 Opava,
e-mail: cszmb@szm.cz

Redakce přijímá ke zveřejnění příspěvky s maximálním rozsahem 30 stran
a vyhrazuje si právo snížit podle potřeby počet případných obrazových příloh.

Za jazykovou úpravu textů odpovídají jednotliví autoři.

Rozšiřuje a objednávky přijímá:
Slezské zemské muzeum, Nádražní okruh 31, 746 01 Opava, e-mail: fiser@szm.cz

© Slezské zemské muzeum 2023, Opava, Česká republika
cover design © Aleš Orlík 2019

Pavel Š o p á k

ZÁMECKÁ KNIHOVNA V BRUNTÁLE NA POČÁTKU 19. STOLETÍ (PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM INTELEKTUALITY V ČESKÉM SLEZSKU V DOBĚ ZALOŽENÍ GYMNAZIJNÍHO MUZEA)

Abstract

The catalogue of the library of Bruntál Castle documents the intellectual interests of the Grand Masters of the Teutonic Order after 1800, governors and other economic officials. It reveals the spectrum of interests and suggests the meaning of the books in the library (personal interests, practical need in the management of the estate, anticipation of educational institutions). It is a contribution to the history of intellectuality in Czech Silesia, whose best-known and most significant product was the Grammar School Museum in Opava.

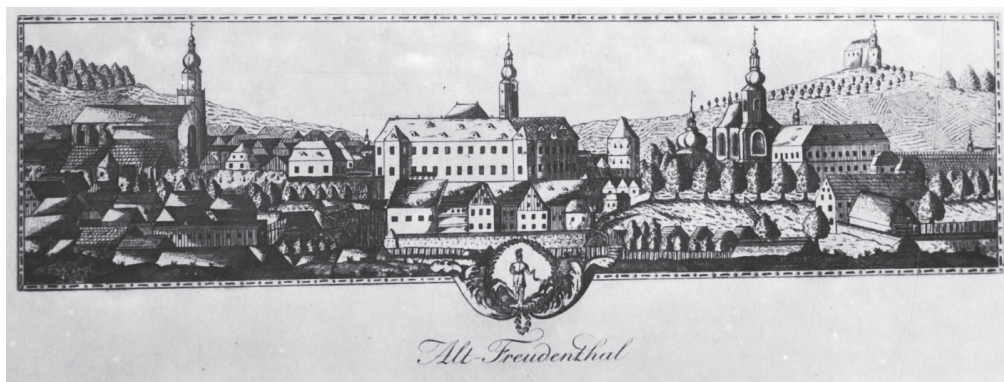
Keywords: Enlightenment, library, philosophy, theology, natural sciences, Teutonic Order, Bruntál, Czech Silesia

Gymnazijní muzeum v Opavě představuje opožděnou reakci na modernizaci intelektuálního základu společnosti českého Slezska, souhrnně označované termínem osvícenství,¹ a současně reakci na mladší, již romantické ideje počátku 19. století. Komponenty „osvícenská“ a „romantická“ se ve zrodu a v prvních desetiletích existence muzea potkávaly v osobách zakladatelů, generačně od sebe nápadně vzdálených, a to docela přirozeně, naproti tomu oddělení těchto vrstev je až dílem časového odstupu.² Prolínání kontrastních a v evropské kulturní historii časově následných idejí je totiž pochopitelné, protože do periferního prostředí se rozličné myšlenky a podněty dostávaly až se značným časovým zpožděním. Garanty modernizačního procesu slezské společnosti byli představitelé místní aristokracie, nižší šlechty, duchovenstva a městské inteligence zejména z okruhu učitelů hlavních škol a gymnázií.³ Jejich názorovou orientaci a vztah k různým proudům osvícenství a (proto)romantismu lze domýšlet pouze na základě pohledu do jejich soukromí – a právě tak lze rozumět analýze soukromých knihoven, majících nyní, v první čtvrtině 19. století, výpovědní hodnotu nepoměrně vyšší,⁴ než tomu bylo v období baroka. Tehdy každá knihovna sestávala z knih, jež byly dovoleny nebo přímo vyžadovány ke studiu, které vyhovovaly církevní cenzuře a z hlediska obsahu vyjadřovaly nadvládu teologie nad filozofií a přírodními vědami. Osvícenství je v západoevropské společnosti explozí moderní intelektuality, byť v konzervativním Rakousku tlumené tím, jak se její projevy omezovaly na tuscula šlechtických salonů, soukromých pracoven a intelektuálních kroužků, scházejících se na venkovských zámcích a odkázaných na neveřejné písemné projevy typu korespondence. Z moderních vzdělávacích institucí coby arbitř rozvoje intelektuality

- 1 Daniela TINKOVÁ, *Osvícenství a věda v českých zemích 18. století*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 57, 2017, s. 15–28.
- 2 Pavel ŠOPÁK, *Město muzeí. Opava 1814–1989*, Opava 2016, s. 11–19; TÝŽ, *Rok 1814 – rok počátků (pokus reinterpretaci Gymnazijního muzea v Opavě)*, Muzeum. Muzejní a vlastivědná práce 52/1, 2014, s. 42–54; TÝŽ, *Ernst a Franz Mückuschové z Buchbergu – zakladatelé Gymnazijního muzea v Opavě*, Historica Olomucensia 47, 2014, s. 61–74.
- 3 Ty vznikaly vesměs ve vazbě k existenci kolejí piaristů (Bruntál, Bílá Voda) nebo jezuitů (Opava, Těšín): hlavní školy postupně vznikly v Opavě, Bílé Vodě, Bruntále, Krnově a Těšíně; gymnázia v Opavě, Těšíně a v Bílé Vodě.
- 4 O knihovně Ernsta Mückusche von Buchberg viz P. ŠOPÁK, *Ernst Mückusch von Buchberg a gymnazijní muzeum v Opavě. Zamyšlení k dvoustému výročí úmrtí*, in: Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis 7, 2014, s. 127–143, o knihovně Johanna Mildnera viz P. ŠOPÁK, *Knihovna Johanna Mildnera (1763–1835) v Hynčicích (okres Bruntál) a její historický kontext*, Slezský sborník 120/2, 2022, s. 5–19.

mají zvláštní význam regionální hospodářské společnosti,⁵ knihtiskárny spojené s regionálními vydavatelstvími,⁶ vzdělávací časopisy, školy a veřejná muzea. A právě muzeum nabývá zvláštního významu: je svorníkem soudobé vědy, kultury a umění; propojuje centra a periferii a aktivizuje zájemce z řad šlechty a měšťanstva k samostudiu, k přemýšlení o moderních technologiích i o přírodě; má nesmírný význam pro výchovu mladé generace a podněcuje její svobodomyslnost a zvědavost. Nadto se lze domnívat, že v případě Opavy a Těšína se mělo stát podmínkou k založení filozofické propedeutiky v některém z těchto dvou krajských měst. Ta ale v rakouském dílu Slezska nebyla nikdy zřízena.⁷

Dnes je již známo, že základ Gymnazijního muzea v Opavě vytvořil dar Krünitzovy encyklopedie, učiněný ze strany krajského hejtmána Ernsta Mückusche von Buchberg⁸ – a jistě není náhodou, že tento titul nacházíme také jako první položku soupisu knih zámecké knihovny v Bruntále, již je věnován tento příspěvek. Budiž pohled na její strukturu východiskem k úvaze o intelektuálním základu majitele bruntálského panství – řádu německých rytířů s jeho velmistry a místodržiteli – ve vztahu k naukám a technickým oborům rozvíjejícím se na přelomu 18. a 19. století. Z velmistřů vzpomeňme arcivévodu Antonína Viktora Habsbursko-Lotrinského (1779–1835; velmistrem od roku 1804), jehož zakladatelé opavského muzea Franz Mückusch z Buchbergu, Johann Joseph Schöbller a Faustin Ens oslovili memorandem z 29. listopadu 1827 s přáním, aby opavskému muzeu věnoval i nadále podporu tak, jak již několikrát učinil.⁹ A právě arcivévoda Antonín Viktor, zajímající se o přírodovědu, významně rozšířil knihovny v Bruntále a na hradě Sovinci.

Obr. 1: Bruntál, veduta města, bez datace.
SZM, ev. č. 82.2706.

- 5 Královská slezská zemědělská společnost (pro rakouský díl Slezska) se sídlem v Opavě existovala v letech 1770–1811, a tu je nápadné, že vznik Gymnazijního muzea spadá do času jejího zániku z důvodu sloučení do moravskoslezské zemědělské společnosti se sídlem v Brně v roce 1808, resp. o tři roky později.
- 6 V rakouském dílu Slezska jde o tiskárny v Opavě a Těšíně.
- 7 Filosofické ústavy vznikly v Čechách v Litomyšli (1802), v Plzni a Českých Budějovicích (1804), krátce existovala takováto instituce v Mostě (1805–1821), na Moravě v Mikulově a především v Brně. Karel ČUPR, *K literatuře o filosofických ústavech v Čechách a na Moravě*, Naše věda 24, 1946, s. 9–15.
- 8 P. ŠOPÁK, *Město muzeí*, s. 11–12.
- 9 Státní okresní archiv Opava (dále SOKA Opava), fond Archiv města Opava, kart. 57, inv. č. 818.

Zámecká knihovna v Bruntále¹⁰ byla sice údajně založena v roce 1801,¹¹ avšak některé z knih jsou nápadně starší a lze předpokládat, že se na zámku nacházely již mnohem dříve, byť jako jednotliviny. Přibližně po stu letech existence knihovny čteme následující charakteristiku: *Soukromá knihovna Jeho Výsosti arcivévody Eugena*; rozsah přibližně 10 tisíc knih; roční dotace podle potřeby; knihovník Eugen Johann Gerstenberger von Reichsegg (1852–1934), penzionovaný plukovník; rukopisný abecední lístkový katalog jmenný a předmětový; všechny vědy, zvláště dějiny, řádové dějiny, militaria a beletrie.¹²

Následujícími řádky se tedy vracíme do doby počátků knihovního fondu zámku v Bruntále, jak jej dokumentuje katalog.¹³ Katalog není datován a postrádá jméno svého autora, názvy titulů zachycuje zkratkovitě, bez roku a místa vydání a nerozlišuje publikace neperiodické od seriálů nebo edic. Co se týče počtu registrovaných publikací, prostým součtem dospíváme k číslu 1358. Toto číslo je ale opravdu jen přibližné, protože u některých záznamů nejsou svazky uvedeny (snad se jednalo o přívažek k předešlému či následujícímu záznamu), jinde nejsou uvedeny z neznámých důvodů (konkrétně jde o záznam *Gelpke Himmeskunde*, o němž bude ještě řeč níže). Počet – jakkoliv přibližný – odpovídá pouze samostatným svazkům, nikoliv počtu děl, protože nelze vyloučit, že v některých případech může katalog evidovat duplicita. Tím ale nejasnosti nekončí, například již se nedozvíme, proč katalog vyděluje skupinu latinských spisů rozličného obsahu, které mohly být roztříděny podle témat, ačkoliv v některých tématech latinské spisy rovněž figurují, nebo proč soupis uzavírají dvě skupiny, konkrétně *Astronomie* a starožitnosti (*Alterthümer*), ačkoliv ty mohly být uvedeny dříve, v oborových celcích. Katalog je totiž následujícím způsobem členěn na tři základní skupiny, následně rozdělenými na tematické celky:

1. Oekonomische Schriften, kam náleží hospodářství (Oekonomie),¹⁴ zemědělství (Landwirtschaft),¹⁵ lesnictví (Forst-Wissenschaft), hornictví (Bergwesen) a stavitelství (Baukunst);
2. rozličné spisy (Vermischte Schriften), kam patří výchova a vzdělávání (Erziehungs-Schriften), přírodověda (Naturgeschichte), dějiny (Geschichte), dějiny řádu německých rytířů (Deutsch-Ordens Geschichte), mytologie (Mitheologie), zeměpis (Geographie), matematika (Mathematik), fyzika (Physik), lexikony (Lexicons), právníká literatura (Juridische Schriften), medicína (Medicinische Schriften), poezie (Dichter), divadlo (Schauspiele), vojenství (Militarische Schriften) a francouzská literatura (Französische Schriften);
3. teologické spisy (Theologische Schriften), kde se jedná o biblické texty (Biblische Werke), morálku (Moralische [Schriften]), katechezi (Katechetische [Schriften]), kazatelství, resp. sbírky kázání (Prediger) a překvapivě odděleně ještě samostatně nacházíme homiletiku (Homiletische [Schriften]) a latinské spisy rozličného obsahu (Lateinische Schriften vermischten Inhalt).

10 Petr MAŠEK, *Zámecké knihovny z Bruntálska*, in: Sborník bruntálského muzea, Bruntál 2006, s. 30–35. Text se zaměřuje na celkovou charakteristiku historických fondů z dnešního pohledu; analyzovaný rukopis nezmiňuje.

11 Josef THANNABAUR, *Schloß Freudenthal*, Freudenthaler Ländchen 11/7–8, 1931, s. 58.

12 Johann BOTAHA – Michael HOLZMANN, *Adressbuch der Bibliotheken der Oesterreichisch-ungarischen Monarchie*, Wien 1900, s. 39.

13 Zemský archiv v Opavě (dále ZA v Opavě), fond Velkostatek Bruntál, kart. 131, inv. č. 602, sign. XVII/7.

14 Zde uvedeno pouze 99 svazků Krunitzovy encyklopedie. Kdyby vskutku šlo o souvislou řadu, pak byl posledním svazkem bruntálského konvolutu vskutku 99. svazek z roku 1805, obsahující hesla Mu–Na.

15 Zde byly uvedeny pouze časopisy vydávané Christianem Andréem (1763–1831).

Podrobnější pohled na katalog začneme od jeho konce – od kategorie starožitnosti, protože se tímto termínem míní čtyři staré tisky, jež je možné spojit se starší historií zámku, resp. řádového majetku. Lze je identifikovat následovně: 1. římské dějiny vydané ve Štrasburku (1562); 2. dílo Erasma Rotterdamského (1466–1536);¹⁶ 3. tisk *Missale ordinis teutonic* z roku 1500; 4. kázání luteránského kněze Joachima Möhrleina (1514–1574).¹⁷ Analogicky nesourodá je skupina latinské spisy rozličného obsahu (celkem 34 svazků). V ní nacházíme tisk jezuitského teologa Víta Pichlera (1670–1736) *Theologia polemica*, analogický spis Gottfrieda Wimmera (1735–1801), díla vlivného teologa a člena dominikánského řádu Pietra Marii Gazzanigy (1722–1799),¹⁸ sedm svazků komentářů k biblickým knihám francouzského benediktinského mnicha a mezinárodně proslulého učenice Augustina Calmeta (1672–1757),¹⁹ tedy spisy náboženské, resp. teologické, ale také Caesarovy *Zápisky o válce galské* a *Války s Jugurthou* římského historika Gaia Sallustia Crispia, tři svazky díla římského dějepisce Gaia Cornelia Tacita, aniž by bylo uvedeno, o co se přesně jednalo, dále spis *Elementa algebra* jezuitského matematika a přírodovědce Francisca Zena (1734–1781), jistý spis o fyzice, známé astronomické pojednání *Coelum poeticum seu Sphaera astronomica* (Praha 1686) jezuita Víta Scheffera (1648–1717), *Institutiones Philosophicae* Kašpara Ságnera (1721–1781) nebo latinské vydání kroniky Václava Hájka z Libočan (zemřel 1553), a to bez uvedení data vydání. Je otázkou, proč tituly z této skupiny nebyly rozděleny do oborových kategorií, například latinsky psané bajky od francouzského jezuita François-Josepha Terrasse Desbillona (1711–1789), navazujícího na Ezopův příklad, by náležely do beletrie, příručka církevního práva Josefa Johanna Nepomuka Pehema (1740–1799)²⁰ do právnické literatury, komentáře listů svatého Pavla do teologických spisů, spis zkráceně citovaný jako *Romani imperii ab urbe condita austria historica* – bezpochyby dílo olomouckého jezuita a rektora tamní univerzity Timoteje Rajského (1700–1761)²¹ – mezi díla z oblasti historie apod.

Kategorie lexikony (celkem 17 svazků) je rovněž nesourodá, protože obsahuje jak encyklopedické příručky historicko-statistické povahy, tak standardní gramatiky a jazykové slovníky. Položkou, které nepotřebuje komentář, je *Hübnerův lexikon*, resp. některé jeho vydání, podobně jako Funkeho *Natur- und Kunstlexicon*.²² Oproti těmto encyklopediím jsou

16 V poznámce pod čarou je uvedena citace předmětného díla způsobem, jenž odpovídá dnešní praxi s tím, že lomené závorky uzavírají tu část jména autora, názvu díla nebo místa a data vydání, která není v katalogu uvedena. Od odkazů na literaturu se tyto odkazy ke katalogu liší tím, že jsou uvozeny slovy úplná citace. Úplná citace: *Adagiorum opus Des. Erasmi Roterodami [per eundem exquiretore quam antehac unquam cura recognitum nec parum copioso locupletatum auctario. Quid actum sit in indicib. cognosces ex ipsius in hos praefatione]*, Basel 1528.

17 Úplná citace: Joachim MÖRLIN, *Predigten [und Auflegungen über die Psalmen Davids]*, Erfurt 1580.

18 Úplná citace: [Pietro Maria] GAZZANIGA, *Theologiae Dogmaticae [in Systema Redactae Pars Prior]*, [Videň 1789]; Týž, *Theologia Polemica ad usum Auditorum Tomus I–II*, [Videň 1778–1779].

19 Míni se asi tato dvě díla – úplné citace: Augustin CALMET, *Dissertationes ac disquisitiones [excerptae] ex commentario literari in [omnes Veteris Testamenti Libros 1–2]*, [Trnava 1751]; Týž, *Dissertationes excerptae ex commentario literali in omnes Novio Testamenti Libros [1–5]*, [Trnava 1752–1755].

20 Úplná citace: [Josef Johann Nepomuk] PEHEM, *[Praelectionum in] jus ecclesiasticum [universum, methodo discentium utilitati adcomodata congestarum pars...]* [1–2], [Videň 1789].

21 Úplná citace: [Timotheus RAISKY], *Romani imperii ab urbe condita, tum ab sua origine rerum Austriae, Bohemiae, Moraviae epitome historica dissertationibus ethico-politico-criticis*, [Olomouc 1753].

22 Celým názvem *Neuestes Natur- und Kunstlexicon, enthaltend die meisten, insbesondere aber die gemeinnützigsten Gegenstände aus der Naturgeschichte, Naturlehre, Chemie, Technologie und Oeconomie*; není jasné, o které vydání se jednalo.

Kunitschova (1765–1835) *Homonyma*²³ a slovník Josepha Richtera (1748/1749–1813)²⁴ příručkami jazykovědnými, k nimž náleží rovněž gramatika češtiny Karla Ignáce Tháma (1763–1816),²⁵ jistá latinská gramatika, jinak blíže neurčitelná, a Kirschova (?–1716) *Cornicopia*.²⁶ Historický lexikon Thomase Broughtona (1704–1774) je prací povýtce historickou²⁷ a anonymní slovník antické literatury je literárně historickou učebnicí.²⁸ Zastavit se musíme u záznamu *Walchs historisches Lexikon* o dvou svazcích: snad jde o známý dvojdílný filozofický (sic!) lexikon luteránského pastora Johanna Georga Walcha (1693–1775).

Obr. 2: Bruntál, vstup do zámku, poč. 20. stol.
SZM, ev. č. 82.2710.

Analogickou kategorií vyznačující se širokým tematickým spektrem knižních titulů je kategorie francouzských spisů (celkem 50 svazků.) Náleží k nim jednosvazková francouzská gramatika, dále francouzská gramatika Johanna Meidingerera (1756–1822), římské dějiny

23 Úplná citace: [Michael von] KUNITSCH, [Grammatisch-orthographisches Wörterbuch der] Homonyme [der deutschen Sprache], [Grätz 1803].

24 Úplná citace: [Joseph] RICHTER, *Grammatisches Wörterbuch [der deutschen Sprache, zum Handgebrauch für Beamte, Geschäftsmänner und Schulen in den kaiserlichen königlichen Staaten]*, [Leipzig – Wien 1791].

25 Úplná citace: [Karl Ignaz] THAM, *Böhmische Grammatik [zum Gebrauche der Deutschen]*, [Praha 1801].

26 Úplná citace: [Adam Friedrich] KIRSCH, *Cornicipiae [linguae latinae et germanicae selectum...]*, [Wien 1764].

27 Úplná citace: Thomas Broughtons *historisches Lexicon aller Religionen [seit der Schöpfung der Welt]*, [Dresden – Leipzig 1756].

28 Úplná citace: [Joseph PEINAGL], *Wörterbuch über die griechischen Schriftsteller [welche in den österreichischen Schulen vorgelesen werden...]*, [Wien 1772].

v osmi svazcích, dvoudílná historie řádu německých rytířů,²⁹ osm svazků Montesquieuových (1689–1755) spisů, jednosvazkové válečné umění – tento název byl u příruček poměrně obvyklý, takže se nedá přesně určit, oč konkrétně šlo. Oproti tomu *Memoires sur l'art de la guerre* jsou známým dílem francouzského maršála hraběte Heřmana Mořice Saského (1696–1750).³⁰

Tuto edici bychom mohli očekávat spíše v sekci vojenské spisy (celkem 38 svazků). Zde byly registrovány vesměs instruktivní publikace, odpovídající úrovni vzdělávání důstojníků, vojenské taktice a logistice druhé poloviny 18. století, psané praktiky a prakticky orientovanými teoretiky. Takovými vlivnými osobnostmi, jejichž díla byla k dispozici v zámecké knihovně v Bruntále, byli Ferdinand Friedrich von Nicolai (1730–1814),³¹ průkopník moderní vojenské teorie a diplomat Henry Lloyd (1718–1783),³² vynikající francouzský teoretik Jacques-Antoine-Hippolyte de Guibert (1743–1790), autor dvojdílné *Eseje o taktice*, Thomas-Auguste Le Roy de Grandmaison (1715–1801)³³ nebo rakouský generál a kartograf Ludwig Michael von Jeney (1723/1724–1797).

Ze sekce rozličných spisů sledovaly ryze praktické aspekty také díla registrovaná v tematické skupině právní spisy (celkem 26 svazků): šlo o zákony, administrativně-správní příručku úředníka krajského úřadu v Táboře, posléze činného v Praze, Jihlavě a ve Vídni Josefa Kropaczka (?–1809)³⁴ nebo spis o brněnském městském právu od Josefa Vratislava Monseho (1733–1793). Podobně tematickou skupinu matematika (celkem 13 svazků) reprezentovaly praktické publikace Adama Bittnera (1777–1844),³⁵ učitele matematiky na pražské hlavní škole Simona Gunze (1743–1824),³⁶ kněze a ředitele hlavní školy v Příboře a ve Staré Vodě, piaristy Johanna Chrysostoma Tomaschka (1733–1814)³⁷ a dalších soudobých autorů.³⁸ Tematickou skupinu zeměpis (celkem 48 svazků) tvoří *Erdbeschreibung der Preußischen Monarchie* (1791–1799) Friedricha Gottloba Leonhardiho (1757–1814),³⁹ trojsvazková topografie Moravy Franze Josefa Schwoye (1742–1806), topografie rakouského dílu Slezska Reginalda Kneifela (1761–1826) a šestidílné *Listy o Švýcarsku* profesora univerzity v Göttingen Christopha Meinerse (1747–1810). Do této skupiny byla rovněž zařazena proslulá kniha *Nejpodivnější*

29 Úplná citace: *Histoire de l'ordre teutonique* [par un chevalier de l'ordre 1–2], [Paris 1784].

30 Úplná citace: [Maurice Comte de SAXE], [*Les Reveries ou*] *Memoires sur l'Art de la guerre*, [Dresden 1757].

31 Úplná citace: [Ferdinand Friedrich von] NICOLAI, [*Die Anordnung einer gemeinsamen*] *Kriegsschule* [für alle Waffen], [Stuttgart 1781]; TÝŽ, [*Versuch eines*] *Grundrisses zur Bildung des Offiziers*, [Stettin – Ulm 1775].

32 Úplná citace: [Henry] LOYD, *Abhandlung über die* [allgemeinen Grundsätze der] *Kriegskunst*, [Frankfurt am Main 1783].

33 Úplná citace: [Thomas-Auguste Le Roy de] GRANDMAISON, *Der kleine Krieg* [oder *Abhandlung von dem Dienste der leichten Truppen im Felde*], [Kopenhagen 1762] a další vydání.

34 Úplná citace: [Joseph] KROPATSCHEK, *Buch für Kreisämter* [oder *gemeinnütziges Handbuch für Richter, Oeconomen und Beamte auf dem Lande*], [Wien 1793]. Z třísavazkového díla byly v knihovně pouze dva svazky.

35 Úplná citace prvního vydání: [Adam] BITTNER, [*Handbuch der*] *Mathematik* [mit Rücksicht auf leichte Faßlichkeit und praktische Anwendung 1–2], [Praha 1814–1815].

36 Úplná citace: [Simon] GUNZ, *Theoretisch-praktisches Rechenbuch* [für Lehrende und Lernende 1–3], [Praha 1808].

37 Úplná citace: [Johann Chrysostom] THOMASCHEK, [*Methodische*] *Rechenkunst* [oder *ordentlicher Lehrvortrag kurz und gut zu rechnen*], [Brno 1791]. Biografické údaje viz *Zur mährisch-schlesische Biographie*, Notizenblatt des historisch-statistischen Section 1873, č. 3, s. 24.

38 Dílem *Anleitung zur Mathematik* se patrně myslí (úplné citace): [Georg Ignatz von METZBURG], *Anleitung zur Mathematik*, [Wien 1798].

39 V katalogu uvedených pět svazků odpovídá pěti svazkům sedmidílného opusu.

rok mého života Augusta von Kotzebue (1761–1819), líčící autorovu internaci na Sibiři, k níž došlo v dubnu 1800 nešťastnou shodou okolností; Kotzebue ale byl omilostněn a dokonce odškodněn udělením statku v Livonsku.⁴⁰ Zájem o materiální kulturu antického starověku v 18. století dokumentuje další dílo ze skupiny, náležející spíše pod práce historické, a to fiktivní cestopis Jeana Jacquese Barthélemyho *Putování mladého Anacharsise po Řecku*.⁴¹ Ve skupině fyzika (dva svazky, ale není jasné, zdali by nemělo jít o svazky tři) nacházíme příruční přírodovědecký slovník Carla Philippa Funkeho (1752–1807),⁴² učebnici mechaniky profesora univerzity v Dillingenu Josefa Webera (1753–1831)⁴³ a spis o pramenech minerálních vod od Franze Gergarda Wegelera (1768–1848).⁴⁴

Spisy o medicíně (celkem 50 svazků a dalších osm záznamů bez označení počtu svazků) začínají odborným časopisem salcburského lékaře Johanna Jakoba Hartenkeila (1761–1808), *Medicinisich-chirurgische Zeitung*, přičemž počet 25 svazků odpovídá jak kompletní původní řadě, tak jejího pokračování, když se po Hartenkeilově smrti projektu ujal lékař Franz Xaver Metzner, pokračující příručkami vídeňského profesora chemie a medicíny Ferdinanda Josepha Zimmermanna (1775–1854),⁴⁵ profesora v Halle, přírodovědce a člena učených společností Johanna Christiana Reila (1759–1813),⁴⁶ člena učených společností v Londýně, Basileji Bernu nebo Rotterdamu, lékaře Samuela Tissota (1728–1797),⁴⁷ Justuse Arnemanna (1763–1806),⁴⁸ pruského vojenského lékaře Johanna Leberechta Schmuckera (1712–1786),⁴⁹ profesora univerzity v Erlangen Christiana Friedricha Harlese (1773–1853)⁵⁰ a dalších soudobých autorit. Na konci sekce je zaznamenáno pět svazků *Journal der Erfindungen, Theorien und Widersprüche in der Natur- und Arzneiwissenschaft* (1794–1798).

V kategorii přírodních věd (Naturgeschichte) katalog eviduje šesti knižních titulů. Prvým titulem je dílo Antona Georga Braunhofera (1780–1846), lékaře a přírodovědce, v roce 1819 povolaného na filozofickou fakultu vídeňské univerzity na pozici profesora přírodovědy a současně přednosty přírodovědných sbírek.⁵¹ Následuje kniha lékaře a přírodovědce Johanna Friedricha Blumenbacha (1752–1840) a zcela odlišný titul popularizátora přírodovědy Carla

40 Úplná citace: [August von] KOTZEBUE, *Das merkwürdigste Jahr meines Lebens*, [Berlin 1801] a následující vydání.

41 V katalogu uvedeno jako *Anacharsis – Reisen durch Griechelands*. Úplná citace: [Jean-Jacques BARTHÉLEMY], *Reise des jungen Anacharsis durch Griecheland vierhundert Jahre vor dem gewöhnlichen Zeitrechnung*, [Berlin – Libau 1789].

42 Úplná citace: [Carl Philipp] FUNKE, *Handwörterbuch der Naturlehre [insonderheit für Ungelehrte und für Liebhaber dieser Wissenschaft]*, [Leipzig 1805].

43 Úplná citace: [Joseph] WEBER, *Mechanik und ihre gesammte Theile*, [Landshut 1793].

44 Úplná citace: [Franz Gerhard] WEGELER, *Einige Worte über die Mineralquelle zu Tönnestein*, [Koblenz 1811].

45 Úplná citace: [Ferdinand] Joseph ZIMMERMANN, *Philosophisch-medizinische Wörterbuch [zur Erleichterung des höheren Medicinischen Studiums]*, [Videň 1807].

46 Úplná citace: [Johann Christian] REIL, *Klinische Denkwürdigkeiten [medizinisch-praktischen Inhalts]*, [Wien 1800], překlad z latiny Joseph Eyerel.

47 Úplná citace: [Samuel] TISSOT, *Abhandlung über die Nerven und deren Krankheiten*, [Frankfurt am Main – Leipzig 1784], překlad z francouzštiny Johann Christian Gottlieb Ackermann.

48 Úplná citace třetího vydání: [Justus] ARNEMANN, *Chirurgische Arzneymittellehre*, [Wien 1799].

49 Úplná citace prvního vydání: Johann Leberecht SCHMUCKER *Vermischte chirurgische Schriften* 1–3, [Berlin – Stettin 1776–1782].

50 Úplná citace: [Christian Friedrich] HARLES, *Neue Untersuchungen über das Fieber überhaupt, und über die Typhusfieber insbesondere*, [Leipzig 1803].

51 Úplná citace: [Anton Georg] BRAUNHOFER, *Naturwissenschaftliche Vorbegriffe [für Naturgeschichte deß dem präparativen Theile der oryktognostischen Mineralogie]*, [Wien 1816]

Philippa Funkeho (1752–1807).⁵² Ostatně podtitul „určeno pro milovníky přírodních věd“ mají jak Funkeho publikace, tak Braunhoferova citovaná příručka. Další je německý překlad díla francouzského vojenského lékaře a učenice Paula Josepha Bartheze (1734–1806).⁵³ Bartheze, tvůrce teorie vitalismu, jenž jej spojuje se vzpomenutým Blumenbachem. Sekce astronomie obsahuje pouze záznam *Gelpke Himmelskunde*, což je bezesporu *Lehrbuch einer populären Himmelskunde für Freunde, Verehrer und vorzüglich für Lehrer dieser Wissenschaft an Gymnasien und höheren Bildungsanstalten* (Leipzig 1815) přírodovědce, pedagoga a čestného člena mineralogické společnosti v Jeně Augusta Heinricha Christiana Gelpkeho (1769–1842).

V sekci hospodářství (Oekonomie) zaujme tematická skupina zemědělství (celkem 139 svazků), lesnictví (Forst-Wissenschaft; 18 svazků), hornictví (Bergwesen; 10 svazků) a stavitelství (*Baukunst*; 42 svazků). V sekci lesnictví dominuje jméno významného lesního odborníka Georga Ludwiga Hartiga (1764–1837), který byl v knihovně zastoupen několika spisy, z nichž lze identifikovat pouze jeden.⁵⁴ Rovněž zaujme pojednání od významného lesního odborníka činného ve službách Lichtenštejnů Theobalda Wallaschka (1753–1834), povýšeného do šlechtického stavu s predikátem von Walberg.⁵⁵ V sekci hornictví nacházíme několik zvuchých jmen. Prvým v katalogu je Johann Friedrich Lempe (1757–1801), profesor matematiky a fyziky na Báňské akademii ve Freibergu, jenž na sklonu 18. století editoval *Magazin für Bergbaukunde*, vycházející v Drážďanech. Bezpochyby jde o toto periodikum, protože poznámka *pět svazků* by odpovídala seriálové publikaci. *Magazin für Bergbaukunde* byl nejstarším německým časopisem věnovaným mineralogii, geologii, hornictví a hutnictví; zároveň šlo o platformu prezentace Wernerovy nauky, která byla na Moravě a ve Slezsku rozšířena mezi přírodovědci zaměřenými na geologii, mineralogii a geomorfologii.⁵⁶ Intelaktuální, vysoce teoretický charakter časopisu se pojil s ryze praktickým duchem článků objasňujících nejnovější těžební stroje, informujících o geologických expedicích nebo recenzemi odkazující na právě vydané odborné publikace. Další položkou seznamu je *Markscheidekunst* Johanna Friedricha Lempeho (1757–1801), což může být *Podrobný průvodce horního měřičství*, resp. jeho pokračování (*Fortsetzung der gründlichen Anleitung zur Markscheidekunst*, Lipsko 1792). Následující záznam zní *Kästners Markschnedekunst*, což odpovídá příručce horního rady a profesora matematiky a fyziky Abrahama Gotthelfa Kästnera (1719–1800) *Anmerkungen über die Markschnedekunst nebst einer Abhandlung von Höhenmessungen durch das Barometer* (Göttingen 1775). Příručkou shodného obsahu byl v knihovně zastoupen také Johann Gottfried Jugel (1707–1786).⁵⁷ Ze stejného období pochází také spis Christopha Traugotta Delia (1728–1779), zaměřený na stavbu důlních

52 *Natugeschichte* – není jasné, oč konkrétně jde, například *Kupfersammlung zur Funk'schen Natugeschichte für Lehrer in Schulen und Liebhaber dieser Wissenschaft*, Wien – Prag 1805.

53 Úplná citace: Paul Joseph BARTETZ, *Neue Mechanik der willkürlichen Bewegung des Menschen und der Thiere*, 1800. Jde o německý překlad spisu *Nouvelle mécanique des mouvements de l'homme et des animaux*, který vyšel poprvé v roce 1798.

54 Úplná citace: [Georg Ludwig] HARTIG, *Lehrbuch für Jäger [und die es werden Allen 1–2, Stuttgart 1810–1812]*.

55 Úplná citace: [Theobald VALLASCHEK von] WALDBERG, [Neueste] *Beobachtungen [zur Veredlung des Feldbaues und der Forstwissenschaft]*, Wien 1810].

56 V roce 1851 se v Brně ustavil Werner-Verein zur geologischen Durchforschung von Mähren und Schlesien, vydávající ročenku; činnost ukončil v roce 1866.

57 Úplná citace: [Johann Gottfried] JUGEL, [Geometria subterranea oder untererdische Messkunst der Berg- und Grubengebäude, insgemein die] *markscheidekunst [genannt, Leipzig 1773]*.

zařízení,⁵⁸ oproti němuž spis Wilhelma Albrechta Tiemanna (1774–1841) orientoval čtenáře k problematice surovinové základny moderního železářství.⁵⁹ Poslední záznam sekce hornictví se týká jistě publikace o mineralogii, za jejíhož autora lze považovat německého přírodovědce Johanna Ludwiga Jordana (1771–1853).

Obr. 3: Bruntál, pohled na zámek, poč. 20. stol.
SZM, ev. č. 82.2709.

Oproti dosud prezentovaným tematickým skupinám se následující dvě zásadně liší: jde o romány a dramata čili díla beletristického charakteru. Jestliže tematickou skupinu románů (celkem 75 svazků) možno přejít bez podrobnějšího komentáře, skupina divadelních her (*Schauspiele*, celkem 20 svazků) patrně souvisí se vznikem zámeckého divadla v Bruntále, které se rozvíjelo z podnětu místodržitele Josefa Václava říšského hrabě von Thürheim mezi lety 1798–1806.⁶⁰ Soupis knihovny obsahuje díl žánrově náležející k měšťanské tragédii, tedy k žánru rozvíjejícímu se po polovině 18. století. Mimo Lessingovu *Emilii Galotti* identifikujeme tragédie *Regulus* Pietra Metastasia (1759) nebo *Coriolana* Heinricha Josepha von Collin (1804), přičemž časový interval mezi vydáním těchto her přijmeme jako časový

58 Úplná citace: [Christoph Traugott] DELIUS, [Anleitung zu der] Bergbaukunst [nach ihrer Theorie und Ausübung, nebst einer Abhandlung von den Grundsätzen der Berg= Kammeralwissenschaft für die Kaiserl. Königl. Schemnitzer Bergakademie entworfen, Wien 1773].

59 Úplná citace: [Wilhelm Albrecht] TIEMANN, [Systematische] Eisenhüttenkunde [mit Anwendung der neuern chemischen Theorie, Nürnberg 1801].

60 J. THANNABAUR, c. d.

rozsah bruntálské sbírky dramatických textů. Žánrově kontrastní jsou komedie, především *Figarova svatba*,⁶¹ jejíž vznik zapadá do časového intervalu, v němž povstala bruntálská knihovna. Pozoruhodnou sekci je rovněž mytologie (Mitheologie), byť by tak byla označena pouze dvě díla: *Rammerlova Mitheologie* bez uvedení počtu svazků, čímž se jistě mínila příručka *Kurzgefasste Mythologie* (1790) básníka a filozofa Karla Wilhelma Ramlera (1725–1798), a dílo francouzského znalce antické mytologie Antoine Baniera (1673–1741).⁶²

Pokusíme-li se o souhrnný pohled na knihovnu zámku v Bruntále, jak ji dokumentuje – žel, nedatovaný a nesignovaný – inventář, je nápadné, že popsany stav odpovídá prvním desetiletím 19. století. Ačkoliv nemůžeme vyloučit, že některá z knih byla mladší, je zjevné, že naprostá většina registrovaných publikací vyšla v průběhu 18. nebo na samotném počátku 19. století. Zaměření knihovny bylo v zásadě dvojí – ryze praktické a intelektuální. K prvému typu náleží vojensko-politické spisy, což odpovídá zájmům velmistra arcivévody Karla (1771–1847), jenž se zasloužil o reorganizaci rakouské armády. V uvedené činnosti jej ovlivňovaly osvícenské názory reformátorů, jakým byl Ferdinand Friedrich von Nicolai.⁶³ Rovněž spisy matematické a spisy z oblasti práva považujeme za praktické pomůcky. Vysokou mírou instruktivnosti se vyznačovaly příručky z oblasti hornictví, hutnictví, mineralogie a dalších příbuzných oborů, ostatně jejich autoři byli praktici, kteří požívali značný vzhlas: Johann Gottfried Jugel působil jako horní ředitel ve službách pruského státu, Christoph Traugott Delius byl povolán do Vídně, aby modernizoval rakouské hornictví a hutnictví, Johann Ludwig Jordan působil jako pedagog na hornicko-lesnické škole v Clausthalu a v životopise Abrahama Gotthelfa Kästnera zaujme členství ve vědeckých akademických v Berlíně, Göttingenu i St. Petěrburgu. V daném ohledu sledujeme zřetelný intelektuální i hospodářský progres, jdoucí od center technického pokroku v německých zemích směrem k Rakousku. V případě teologických spisů je situace pochopitelně jiná, komplikovanější, proto v knihovně nacházíme jak díla teologa Gazzanigy, předního obránce a současně představitele tomismu v pojetí osmnáctého století, tak spisy teologů inklinujících k jansenismu a příručky luterských (sic!) duchovních. Jak v oblasti praktických nauk, tak v oblasti teologie sledujeme zřetelně osvícenskou orientaci, tu více skrytou v ideji pokroku, tu otevřenější a polemičtější vůči rakouským poměrům. Z hlediska moderní intelektuality tvoří jádro knihovny knihy z oblasti filozofie (celkem 96 svazků), kde osvícenský aspekt zcela převažuje. Učebnice filozofie jezuitského kněze, matematika a filozofa Kašpara Ságnera navazovala na Christiana Wolffa, což představovalo spolehlivý základ pro orientaci čtenáře v soudobé filozofii, byť výrazně osvícenskou orientaci identifikujeme až dalšími díly bruntálské knihovny: se 24 svazky Herderových sebraných spisů, se dvěma svazky Mosese Mendessohna (1729–1786), se spisem Hermanna Samuela Reimaruse (1694–1768)⁶⁴ a s německými překlady dvou důležitých pojednání skotského myslitele Henryho Homea (1696–1782).⁶⁵ V knihovně

61 Například německý překlad *Der lustige Tag oder Die Hochzeit des Figaro*, Prag 1785.

62 Úplná citace: [Anton] BANIER, [Erläuterung der] Gotterlehre [und Fabeln aus der Geschichte, Leipzig 1766].

63 Daniel HOHRATH, *Die Bildung des Offiziers in der Aufklärung. Ferdinand Friedrich von Nicolai (1730–1814) und seine enzyklopädischen Sammlungen. Eine Ausstellung der Württembergischen Landesbibliothek*, Stuttgart 1990.

64 Úplná citace: Hermann Samuel REIMARUS, *Allgemeine Betrachtungen über die Triebe der Thiere, [hauptsächlich über ihre Kunsttriebe zum Erkenntnis des Zusammenhanges der Welt, des Schöpfers und unser selbst]*, [Hamburg 1762].

65 Úplná citace: Henry HOME, [Versuche über die] *Geschichte des Menschen Kritik* 1–3, [Leipzig 1783]. Další vydání bylo pořízeno ve Vídni v roce 1790. [Henry] HOME, *Grundsätze der Kritik* 1–3, [Leipzig 1766].

bychom dokonce našli i mimořádně závažné dílo Johanna Gottlieba Fichta (1762–1814) o přirozeném právu jako základu individuální svobody.⁶⁶

Pohled na skladbu bruntálské knihovny poskytuje ještě širší a barvitější výměr pojmu osvícenství. Naplňuje jej racionalizující výklad antické mytologie Antoine Baniera i Karla Wilhelma Ramlera, obohacuje jej činnost lékařů Johanna Jakoba Hartenkeila, vydávajícího v Salcburku periodikum v německých zemích velmi rozšířené a orientované na zdravotnickou osvětu, a Johanna Christiana Reila (1759–1813), autora termínu *psychiatrie* (1808); patří k němu reformní duch soudobé pedagogiky, jak jej dokládá sekce vzdělávání (celkem 22 svazků), v níž nacházíme díla teologa a pedagoga Friedricha Heinricha Christiana Schwarze (1766–1837),⁶⁷ reformátora pruských vzdělávacích institucí, pedagoga a evangelického teologa Heinricha Stephaniho (1761–1850),⁶⁸ ale také učebnice zeměpisu německého pedagoga a odborného spisovatele Georga Christiana Raffa (1748–1788), průkopníka vzdělávání dětí a mládeže v oblasti přírodních nauk, a příručku pro učitele sepsanou význačným osvícenským pedagogem a průkopníkem behaviorální terapie Peterem Villaumem (1746–1825).⁶⁹ Osvícenství na rakouské periferii se ale také pojí se jménem Christiana Andréeho, a tu jistě zaujme, že Andréeho *Patriotisches Tageblatt* publikoval zprávy o Bruntále.⁷⁰ Od všech těchto spisů se svou intencí nápadně liší dílo Ernsta Moritze Arndta (1769–1860) o ideji vzdělání, v němž navázal na myšlenky Friedricha Schillera a Friedricha Wilhelma Josefa Schellinga (1775–1854).⁷¹

Rozsah a skladba titulů registrovaných v sekci ekonomické spisy odpovídá dominantním aktivitám v hospodářství rakouského státu na přelomu 18. a 19. století s těžištěm v zemědělské výrobě, ve zpracování dřeva a nerostných surovin. Zajímavostí může být sekce stavitelství, ovšem upozorníme, že jde o podobu občanského, civilního stavitelství, jak se kodifikovalo v prostředí tereziánského a josefínského Rakouska s nápadnou etatizací, s ní spojenou standardizací, racionalizací a edukací v oboru. Podmínkou osvojení si hospodářsko-technických vědomostí byla nejen znalost aktuálního stavu jednotlivých oborů, ale také schopnost kreslit. Kreslení tvořilo důležitou součást výuky hlavních škol – a ne náhodou v bruntálské knihovně nacházíme jednu ze soudobých příruček kreslení – od Georga Heinricha Wernera (1723–1789).⁷² Co se týče vlastního stavitelství, pak tři svazky s titulem *Der praktische Baubeamte* nejsou ničím jiným než trojdílnou příručkou toho názvu od rakouského architekta

66 Úplná citace: Johann Gottlob FICHTE, [Grundlage des] Naturrechts [nach Principien der Wissenschaftslehre, Jena – Leipzig 1796.]

67 Úplná citace: [Friedrich Heinrich Christian] SCHWARZ, *Erziehungslehre* 1–2, [Leipzig 1802–1804], předpokládáme-li, že dva svazky uvedené v katalogu jsou prvními dvěma díly pojednání o čtyřech dílech.

68 Úplná citace: [Heinrich] SEPHANI, *System der öffentlichen Erziehung*, [Erlangen 1805].

69 Úplná citace: [Peter] VILLAUME, *Praktisches Handbuch für Lehrer [in Bürger- und Land-Schulen]*, [Frankfurt – Leipzig 1787].

70 Například zpráva o erbech členů řádu německých rytířů umístěných na bruntálském zámku, viz IX. *Landeskunde – A. Statistik*, *Patriotisches Tageblatt*, č. 16, 25. 2. 1804, s. 210–211. Osobou představující pojítka mezi redakcí časopisu a Bruntálem byl Franz Josef hrabě von Thierheim, v letech 1795–1806 řádový místodržící v Bruntále, který je uveden v seznamu abonentů časopisu jako jediný (sic!) předplatitel z Rakouského Slezska, viz *Patriotisches Tagblatt*, č. 50–51, 29. – 30. 9. 1800, s. 218.

71 [Ernst Moritz] ARNDT, [Fragmente] über *Menschenbildung*, [Altona 1805].

72 Jelikož inventář knihovny uvádí pouze *Werners Zeichenkunst* a Werner sepsal a vydal celou řadu příruček, nelze přesně určit, o které dílo šlo, například *Die Erlernung der Zeichenkunst durch die Geometrie und Perspectiv* (Erfurt 1763); *Unterricht, wie die zur Zeichenkunst gehörige Anatomie Mahler, Bildhauer und Anfängern der Chyrurgie zu erlernen haben* (Erfurt 1770) aj.

Marthiase Fortunata Kollera, zastoupenou ve studijních knihovnách konce 18. století.⁷³ A údaj o existenci 146 mědirytin „zum praktischen Baubeamten“ bezesporu označuje konvolut grafických příloh tohoto díla.⁷⁴ Instruktivnost sekce Baukunst v bruntálské knihovně zvyšuje existence modelů ze dřeva zobrazujících obydlí, stáje, kostely, stodoly apod. A důkaz o tom, že podobně jako pro inovace v rakouském lesnictví, hornictví či hutnictví byla situace v německých zemích klíčová také pro oblast stavitelství, skýtá přítomnost příručky německého architekta Davida Gillyho (1748–1808) *Ueber Erfindung, Construction und Vortheile der Bohlen-Dächer* (Berlin 1797). Další knižní tituly se týkaly souvisejících disciplín (geometrie a trigonometrie, hydraulika, stavitelství mostů apod.). Jestliže příručky o zemědělství, lesnictví a hornictví mohou souviset se zájmem velmistra německého řádu a bruntálského řádového místopředsedy coby hospodářů o trendy zvyšující prosperitu podnikání, publikace z oboru přírodních a technických věd měly zásadní význam pro šíření nových poznatků i metodických inovací.⁷⁵ A to se týká i velmistrovských úředníků, jimž byla knihovna k dispozici.⁷⁶ Všechny tyto knihy mají jedno společné: vyjadřují odklon od agrárního k industriálnímu základu hospodářství. A co se týče příruček o stavitelství, jako by do knihovny ani nepatřily: jako by spíše patřily do knihovny některé z dobových vzdělávacích institucí, zaměřené na výuku zeměměřičů a stavitelů.

Závěrem nutno to nejdůležitější: položit si otázku, zdali vůbec a které knihy z analyzovaného souboru se v knihovně zámku v Bruntále dochovaly do dnešní doby. Odpověď na tuto otázku ale překračuje možnosti i cíle této studie a otevírá prostor k dalšímu badání.⁷⁷

73 Srov. Svatava STEINEROVÁ, *Rekonstrukce knihovny stavovské inženýrské školy v Praze. Soupis knih*, Praha 1957, s. 48.

74 Například *Ein Hubert und vierzig Kupfertafeln zum praktischen Baubeamten. Der zweyten verbesserten Auflage von Jahre 1800*, [Wien 1800].

75 Pavel ŠOPÁK, *Hranice a její překonání: případ opavského muzejnictví a jeho tradic*, in: Opava, město na hranici. Sborník k dějinám města 8, Opava 2014, s. 42–45.

76 Faustin ENS, *Das Oppaland oder der Troppauer Kreis* 3, Wien 1836, s. 208.

77 Studie vznikla v rámci řešení projektu PUTM: Přínos uměleckoprůmyslových a technických muzeí pro hospodářský rozvoj a vzdělanostní kulturu Moravy a českého Slezska: východiska – stav – perspektivy realizovaného z programu Ministerstva kultury ČR na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity NAKI III, č. DH23P03OVV041, na němž se podílely Masarykova univerzita, Technické muzeum v Brně a Vysoké učení technické v Brně.

**Castle Library in Bruntál at the Beginning of the 19th Century (a Contribution to the History of
Intellectuality in Czech Silesia at the Time of the Establishment of the Grammar School Museum)**

Summary

The text deals with the library of Bruntál Castle on the basis of an undated and unsigned inventory of the library, which was created at the beginning of the 19th century. The inventory is divided thematically: 1. Oekonomische Schriften (Oekonomie, Landwirtschaft, Forst-Wissenschaft, Bergwesen und Baukunst; 2. Vermischte Schriften (Erziehungs-Schriften; Naturgeschichte; Geschichte; Deutsch-Ordens Geschichte; Mitheologie; Geographie; Mathematik; Physik; Lexicons; Juridische Schriften; Medicinische Schriften; Dichter und Schauspiele; Militarische Schriften und Französische Schriften; 3. Theologische Schriften (Biblische Werke; Moralische Schriften; Katechetische Schriften; Prediger; Homiletische Schriften und Lateinische Schriften vermischten Inhalt. Four old prints are listed separately in the Alterthümer section. Full citations of books that are cited abbreviated in the inventory are provided in the notes of the text. In some, but rather rare, cases, it was not possible to find out the exact title of the publication. The library reflects the interests of the Grand Masters of the Teutonic Order, order governors and economic officials of the estate to whom it was available. The inventory lists purely practical books, especially in the field of agriculture, mining and metallurgy, but also books that point to intellectual interests, especially interests and philosophy, history and poetry. The inventory is related to the situation in the Austrian part of Silesia at the time of the establishment of the Grammar School Museum: it indicates the power of Enlightenment ideas rooted in the Silesian periphery, which stimulated the creation of modern educational institutions, the most important in the region being the Grammar School Museum in Opava, built since 1814.

prof. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
sopak@szm.cz